

Onderwijs op de zorgboerderij

Ervaringen van kinderen in beeld

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Inleiding

Ondanks het 'Thuiszitterspact' waarin is afgesproken dat in 2020 geen kind langer dan drie maanden thuis zit, gaan nog steeds veel kinderen wegens uiteenlopende gedragsproblemen, ontwikkelingsstoornissen en trauma's langdurig niet naar school. De 'Wet Passend Onderwijs', de 'Jeugdwet' en de 'Variawet' bieden ruimte voor alternatieve oplossingen voor 'thuiszitters', maar in de praktijk vallen er nog steeds kinderen tussen wal en schip. Eén van de alternatieve mogelijkheden is (tijdelijk) onderwijs op een zorgboerderij met als ultiem doel re-integratie in het onderwijs.

Deze brochure is voortgekomen uit kwalitatief onderzoek op twee Nederlandse zorgboerderijen die onderwijs bieden aan leerlingen die tijdelijk niet naar school gaan. De vraag die in dit onderzoek en daarmee in deze brochure centraal staat is: 'Wat is de betekenis en meerwaarde van de zorgboerderij met onderwijsfunctie voor de

kinderen?' Deze vraag is beantwoord aan de hand van kwalitatieve methodes, te weten; participerende observatie en interviews, ondersteund door beeldmateriaal (tekeningen en foto's) gemaakt door de kinderen zelf. In deze brochure worden de resultaten van het onderzoek samengevat en wordt een beeld geschetst van hetgeen onderwijs op een zorgboerderij kan betekenen voor leerplichtige kinderen die tijdelijk niet naar school willen of kunnen.

Voor welke doelgroep?

Kinderen van zowel het basis- als voortgezet (regulier en speciaal) onderwijs met een breed scala aan gedragsproblemen, ontwikkelingsstoornissen en trauma's zijn welkom op zorgboerderijen die speciaal voor thuiszitters onderwijsprogramma's hebben opgezet. Een contra indicatie is echter gedrag dat de veiligheid van andere mensen en dieren op de boerderij in gevaar brengt. Daarnaast vormen een IQ onder de 50 en suïcidale neigingen het grensgebied.

Bij o.a. de volgende diagnoses en problemen kan een zorgboerderij met onderwijsfunctie van betekenis zijn:

- Autisme Spectrum Stoornis (ASS)
- Oppositional Defiant Disorder (ODD)
- Licht Verstandelijke Beperking (LVB)
- Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD)
- Trauma, Post Traumatic Stress Disorder (PTSD)
- Disharmonisch profiel; verbaal/performaal kloof
- Angststoornissen (faalangst)
- Hechtingsproblematiek
- Dyslexie, dyscalculie
- Laag zelfbeeld
- Gepest zijn

Voorbeelden uit de praktijk

1 | *Zorgboerderij Leestensch Hof*

Zorgboerderij Leestensch Hof (voortaan afgekort met LH) biedt dagbesteding, logeer- en vakantieopvang in het woon-zorgcomplex, buitenschoolse opvang, orthopedagogisch paardrijden en onderwijs-zorg voor thuiszitters. Er wordt gewerkt vanuit de essentie van ecologische pedagogiek, waarbij de wisselwerking tussen het kind, de opvoeder en de omgeving centraal staat. In 2012 is het zorg-onderwijs programma Educpres opgezet in samenwerking met gemeenten, onderwijsconsulenten, leerplichtambtenaren en een gedragswetenschapper speciaal voor thuiszitters met ernstige gedragsproblemen. Rondom een kind wordt een professioneel netwerk opgezet van zorg- en onderwijsprofessionals en het traject van het kind wordt onderling afgestemd. De uitgangspunten op de boerderij zijn acceptatie en de principes van empowerment; het in de kracht zetten van de deelnemers.

Hierbij wordt voornamelijk competentiegericht gewerkt. Paarden, maar ook andere dieren, spelen een belangrijke rol in de dagelijkse bezigheden. Er wordt gebruik gemaakt van Equine Assisted Activities (EAA). Voor de kinderen is orthopedagogisch paardrijden onderdeel van het programma, waarbij aan de houding, het zelfvertrouwen en de communicatieve vaardigheden (lichaamstaal) wordt gewerkt. Het paard kan hierbij dienen als spiegel om meer inzicht te krijgen in de eigen uitstraling en het gedrag.

2 | *Pedagogisch Centrum D'n Hoef*

Pedagogisch Centrum D'n Hoef (voortaan afgekort met DH) biedt dagbesteding, zorg-onderwijs, naschoolse- en vakantieopvang, individuele begeleiding en thuisbegeleiding, team-coaching voor onderwijs en zelfsturende teams, workshops en SKJ-geregistreerde trainingen. Daarnaast kunnen leerlingen hier starten met de MBO opleiding diervverzorging niveau 1 en 2. 'Natuurlijk leren' is de lijfspreuk van de boerderij en ook hier wordt vanuit de ecologische pedagogiek gewerkt, waarbij

de interactie tussen mens en natuur en mensen onderling centraal staat. Ook hier spelen paarden een belangrijke rol in de dagelijkse bezigheden en in het ontwikkelen van executieve functies door middel van specialistische begeleiding. In 2010 is de boerderij omgetoverd tot onderwijs-zorgboerderij. Het zorg-onderwijs programma, ook wel Time-Out genoemd, is speciaal opgezet voor thuiszitters met gedragsproblemen, ontwikkelingsstoornissen of trauma's. Het 'één kind, één team' principe vormt de basis van de eenduidige aanpak die wordt gehanteerd; alle disciplines worden rondom het kind verenigd. Er wordt gespecialiseerde begeleiding met paard geboden ten behoeve van de sociale, psycho-motorische, emotionele en cognitieve ontwikkeling. Hierbij staat ervaringsleren centraal en werkt het paard als spiegel voor inzicht in het eigen gedrag. Er worden verschillende vormen van equitherapie geboden en er is de mogelijkheid tot voltige (turnen op het paard), ouder-kind begeleiding (systemisch werken), maar ook grondwerk en mennen. Bij alle vormen leren de kinderen motorische en communicatieve vaardigheden.

Invulling van het zorg-onderwijs programma

Beide onderzochte boerderijen kennen een wekelijks terugkerend onderwijsprogramma dat is opgebouwd uit (1) dagtaken (dierverzorging), (2) leermomenten (het daadwerkelijke onderwijs), (3) keuzemomenten, (4) creatieve activiteiten (waaronder koken, houtbewerking, fotografie en film), (5) sport- en spelactiviteiten en (6) activiteiten met paarden of andere dieren. Op de zorgboerderij is de daadwerkelijke tijd die aan onderwijs wordt besteed veel korter dan op school. Op LH krijgen de kinderen bijvoorbeeld twee keer per dag een half uur les en op DH twee keer per dag een uur. Voorafgaand aan iedere pauze zijn er 'keuzemomenten', waarbij de kinderen zelf mogen bepalen wat ze doen. Ook krijgen de kinderen de ruimte om zich af te zonderen wanneer ze met zichzelf in de knoop zitten, waardoor zij minder druk ervaren. Op school voelden de meeste kinderen zich opgesloten: de kracht van de zorgboerderij ligt dan

ook in de zorgvuldig uitgebalanceerde combinatie van structuur en vrijheid die maakt dat de kinderen het hier makkelijker volhouden. Op LH krijgen de kinderen voornamelijk één op één les en is er veel persoonlijke aandacht en begeleiding. Op DH krijgen de kinderen groepsgewijs les, wordt voornamelijk zelfstandig gewerkt en wordt de onderwijssetting van een school realistischer nagebootst. Beide manieren van lesgeven hebben hun eigen sterke en zwakke kanten, maar kunnen werken. Het onderzoek gaf geen aanwijzingen dat de ene vorm beter is dan de andere: dit is afhankelijk van de focus, mogelijkheden, middelen en voorkeuren van de boerderij. Het lesmateriaal komt op beide boerderijen van een school en de focus ligt op de basisvakken; rekenen, taal en spelling. Een kracht van de zorg-onderwijs programma's is dat de kinderen op het eigen tempo kunnen ontwikkelen doordat het aandeel onderwijs in de zorg-onderwijs arrangementen ondergeschikt is

aan de zorg, waarbij de focus voornamelijk ligt op persoonlijke groei, in het bijzonder op het gebied van sociaal-emotioneel functioneren. Daarnaast is het een kunst om de kinderen ongemerkt veel bij te brengen door middel van ervaringsleren, waarbij de kinderen niet alleen op

natuurlijke wijze educatief bezig zijn, maar ook inzicht opdoen in het eigen gedrag.

Effecten op de kinderen

Op de zorgboerderijen komen kinderen met een breed scala aan gedragsproblemen, ontwikkelingsstoornissen en trauma's die zich zowel internaliserend als externaliserend uiten. De duur van het traject op de boerderij varieert van zes maanden tot drie jaar en vaak is er een zekere transformatie te zien bij de kinderen. Op het gebied van cognitie lijkt het leervermogen zelf nauwelijks te veranderen, maar de boerderij speelt wel een faciliterende rol door het bieden van een veilig klimaat waarin de kinderen zich langzaam weer leerbaar opstellen. Op het gebied van het sociaal-emotioneel functioneren valt op dat de kinderen makkelijker contact maken met de medemens, beter conflicten hanteren en minder probleemgedrag vertonen. Het zelfvertrouwen groeit echter erg langzaam en vergt veel tijd. Daarnaast verbetert de motoriek, nemen de kinderen meer zintuiglijk waar en gaan ze beter om met prikkels. Ook ontwikkelen sommigen

hobby's met dieren wat zich vertaalt in een nieuw toekomstperspectief gericht op een dier-gerelateerde opleiding. De kinderen staan, ondanks de spanning, vaak open voor re-integratie in het onderwijs en geven aan dat het, eenmaal weer op school, anders zou gaan door een verhoogde motivatie en socialiteit. Er zijn ook kinderen die uitstromen naar dagbesteding, behandeling of de arbeidsmarkt. De belangrijkste 'x-factors' die maken dat de kinderen ontwikkelen op de zorgboerderij zijn (1) de ruimte en tijd voor het eigen tempo, (2) de acceptatie-cultuur en (3) het werkgeluk van het betrokken personeel. Samen vormen deze aspecten de veiligheid en vertrouwde omgeving die kinderen nodig hebben om te ontwikkelen.

Meest gewaardeerde aspecten

Wat de kinderen het meest waarderen aan de zorg-onderwijs programma's zijn "**de rust en de ruimte**" die ze op de boerderij ervaren. Daarnaast waarderen de kinderen "**het gezelschap van mens en dier**"; de dieren hebben een rustgevendende werking op de kinderen, de begeleiders staan altijd voor ze klaar en de kinderen maken vaak nieuwe vrienden en waarderen het contact onderling. De rustige omgeving heeft daarnaast een positieve invloed op hun

gemoedstoestand. Het beeldmateriaal dat door de kinderen is gemaakt tijdens het onderzoek vangt voornamelijk de positieve therapeutische meerwaarde van de dieren, die goed de ruimte en rust die de kinderen ervaren symboliseren. De aanwezigheid van dieren is daarom van onschatbare waarde binnen zorg-onderwijs arrangementen. Op de volgende pagina's vertellen de kinderen hun eigen verhaal.

"Paardrijden als overwinning en naar buiten om even af te koelen"

Jongen 10 jaar | **Leestensch Hof**

De jongen van 10 jaar die de foto's op deze pagina heeft gemaakt komt al bijna twee jaar op de zorgboerderij en vindt het erg fijn dat hij te alle tijden "**naar buiten kan gaan**", in tegenstelling tot een school waar je alleen op vaste tijden naar buiten gaat. Op school voelde hij zich voornamelijk "**boos**" (waarom weet hij niet meer zo goed) en op de boerderij voelt hij zich "**soms rustig en soms juist druk**". Hij vond het interview erg spannend en gaf vaak aan het antwoord niet te weten, ook wanneer er naar zijn eigen mening werd gevraagd. Toen we na het interview beeldmateriaal gingen verzamelen leefde hij helemaal op. Hij wist precies van welke elementen van de boerderij hij foto's wilde nemen. Hoewel hij naar eigen zeggen eerst "**bang was voor paarden**", durft hij er nu op te rijden en mee in de weer te zijn, wat voor hem een grote overwinning is geweest. Het paardrijden (op een wat kleinere pony dan de andere kinderen) is dan ook zijn favoriete bezigheid. Hij

vindt het heel fijn dat hij "**naar buiten kan**" om even rustig te worden wanneer het onderwijs niet lukt of wanneer hij het gevoel heeft dat hij "**wordt getreiterd**" en hij is ook graag actief op de skelter, in de speeltuin op de schommels en op de trampoline. De omgeving van de boerderij heeft op hem een rustgevende werking. Hoewel hij aangeeft op dit moment nog niet terug naar school te willen, geeft hij wel aan dat hij verwacht dat dit in de toekomst beter zal gaan, omdat hij hier "**rustiger**" is geworden en zich "**minder snel boos voelt**".

"De rust van de dieren en de vrijheid om zelf te bepalen wat je doet"

Jongen 11 jaar | **Leestensch Hof**

De jongen van 11 jaar die de foto's op deze pagina heeft gemaakt komt al ruim twee jaar op de boerderij en vindt het heerlijk dat hij hier "**niet steeds stil hoeft te zitten**". Hij gaat graag naar buiten om samen met zijn beste vriend activiteiten te ondernemen. Hij vindt de aanwezigheid van de dieren heel fijn, omdat hij er naar eigen zeggen "**rustiger van wordt**" en hij heeft dan ook voornamelijk van hen foto's gemaakt. Ook geeft hij aan dat de omgeving een rustgevende werking op hem heeft. Wel vertelt hij dat hij het "**steeds saai**" vindt worden op de boerderij (hij komt hier al lange tijd) en dat hij zich soms "**als een zombie voelt**" aan het eind van de dag, maar over het algemeen vindt hij het er toch leuk, voornamelijk door de aanwezigheid van de dieren. Hij herinnert zich niet goed hoe hij zich op school voelde, maar vindt het op de boerderij erg fijn en ervaart hier veel rust, doordat hij "**veel vrijheid krijgt**"

om zelf te bepalen wat hij doet. Hij geeft daarnaast aan dat hij sinds hij op de boerderij komt beter luistert en in dat opzicht dus is veranderd. Hij zou er tegenop zien om weer naar school te gaan, maar geeft wel aan dat het anders zou gaan, omdat hij rustiger is geworden. Bij deze jongeman is echter nog geen sprake van terugkeer naar school. Hij zal eerst uitstromen naar een intensief behandelingstraject voor zijn complexe problematieken, maar heeft tot die tijd wel "**leermomenten**" op de boerderij om de leerachterstand zoveel mogelijk te beperken.

"Naar de paarden om te bedaren en het kwijt kunnen van de energie"

Meisje 12 jaar | **Leestensch Hof**

Het meisje van 12 dat deze tekening heeft gemaakt, komt ongeveer drie maanden op de boerderij en gaf allereerst aan dat haar favoriete aspect van de boerderij één van de begeleiders was die haar paardrijles geeft, maar bedacht zich dat er geen paardrijles kan zijn zonder paard en tekende toen met potlood en pastelkrijt het kunstwerk dat hiernaast te bewonderen is. Het liefst zou ze "de hele dag paardrijden", maar dat is helaas niet mogelijk. Ze heeft "veel last van boosheid" en vertelde dat ze graag naar de paarden gaat om weer te bedaren als ze zich rot voelt. Ze vindt de leermomenten soms nog wat "lastig" en krijgt op dit moment natuur en techniek, omdat ze taal erg moeilijk vindt en dat vak nu nog op een laag pitje staat. Ze heeft veel last van oppositioneel gedrag en is daardoor vaak ongehoorzaam, driftig of gefrustreerd wanneer de begeleiders iets van haar vragen. Ondanks het feit dat ze het gevoel had dat ik haar steeds "achtervolgde" tijdens het onderzoek, mocht ik toch

een interview bij haar afnemen en heeft ze deze prachtige tekening gemaakt. Wanneer we één op één waren, was ze vaak veel rustiger dan wanneer er een vorm van autoriteit in de buurt was. Ze is voorlopig nog niet klaar om terug te gaan naar school, aangezien ze pas net op de boerderij is en haar draai leert vinden. Op school voelde ze zich vooral "opgesloten" en kropte daardoor energie op, waardoor ze aan het eind van de dag gestrest was. Na een dag op de boerderij voelt ze zich "moe" en dat is voor haar juist een positief gegeven, omdat ze hier haar energie goed kwijt kan door het buiten zijn. Ze ziet er tegenop om in de toekomst weer naar school te moeten, maar geeft wel aan dat ze verwacht dat het anders uit zou pakken, omdat ze dan waarschijnlijk "rustiger is en beter met anderen om zou gaan".

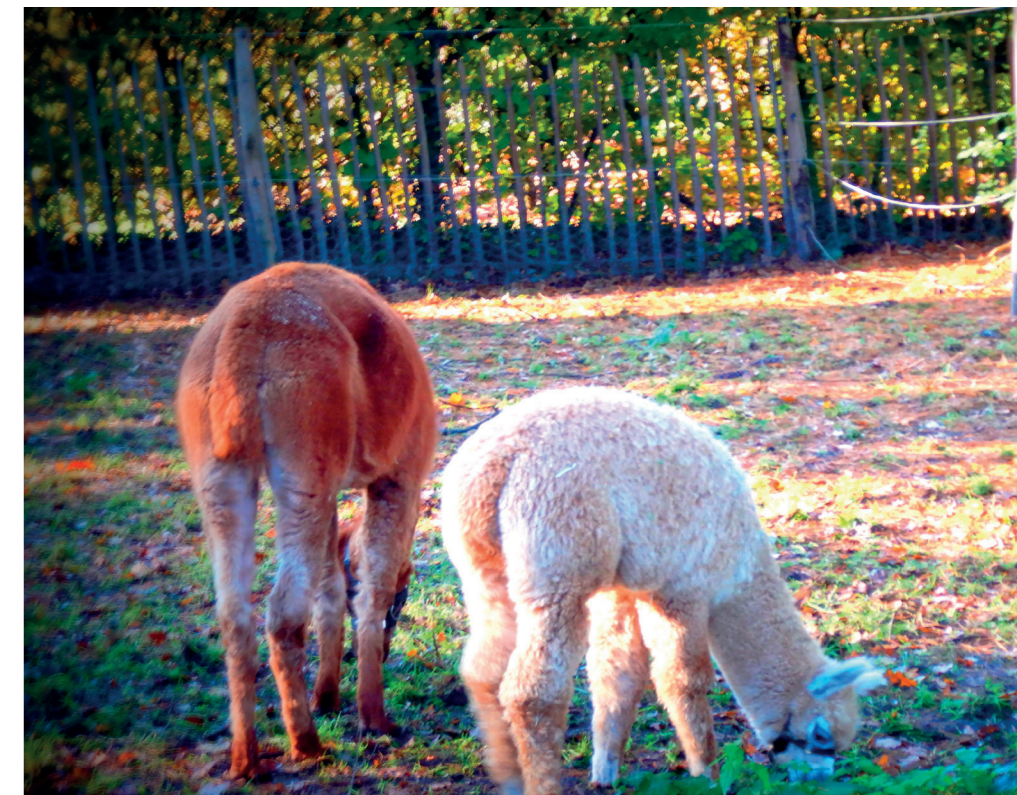

"Leren op je eigen tempo en je begrepen voelen"

Meisje 16 jaar | **D'n Hoef**

Het meisje van 16 jaar dat de foto's rechts heeft gemaakt, komt al tien maanden op de boerderij en het bevalt haar goed, omdat het hier "rustiger" is dan op school en ze op haar "eigen tempo kan werken". Voor ze hier kwam heeft ze twee jaar thuis gezeten. Wanneer ze zich wat minder voelt, onderneemt ze graag wat creatiefs, zoals tekenen, en wanneer ze zich goed voelt gaat ze graag "met de alpaca's of paarden wandelen". Ze geniet van de aanwezigheid van de meeste dieren op de boerderij, maar vindt "de geiten en katten nog een beetje eng". Ze vindt de konijnen erg leuk en heeft haar lievelingskonijn gefotografeerd. Daarnaast vindt ze de activiteiten met de paarden ook erg fijn en ze heeft daarom de Hafflingers op de foto gezet. Ze vertelde dat ze zich op haar middelbare school niet meer begrepen voelde; ze kreeg vaak "onterecht straf" en de kinderen en docenten waren "onaardig". Op de boerderij wordt ze wel serieus genomen en voelt ze zich echt

"begrepen". Na een dag op de boerderij voelt ze zich "moe, maar wel goed". Ze verklaarde dat dit komt, omdat ze lang niet naar school is geweest en het daarom nog wat veel voor haar is. Na een dag op school voelde ze zich "kapot, doodop". Ze kon het niet meer aan en kon naar eigen zeggen "niet meer leren". Nu is ze rustiger en gaat het de goede kant op. Ze is naar eigen zeggen minder gemeen tegen anderen, maar komt wel voor zichzelf op. Ze wil uiteindelijk heel graag weer naar school, maar voorlopig nog niet. Ze verwacht dat het anders zou gaan, omdat ze dan aardiger en rustiger zou zijn.

"Na gepest te zijn weer enthousiast voor onderwijs"

Jongen 10 en meisje 17 | **D'n Hoef**

De foto's hiernaast zijn gemaakt door een jongen van 10 en een meisje van 17 die beiden hetzelfde hebben meegemaakt. De jongen van 10 komt al bijna een jaar op de boerderij en hij vindt het voornamelijk leuk vanwege het buitenzijn, de creatieve activiteiten en de dieren, specifiek vanwege de paarden en de cavia's. Het onderwijs vindt hij "saai", omdat hij naar eigen zeggen nu "te makkelijke stof krijgt" en dus graag meer wil leren. Hij waardeert dat het hier kleinschaliger en rustiger is dan op school. Hij werd op school gepest en voelde zich daar niet begrepen. Daarnaast waardeert hij de begeleiding, omdat ze hem goed kunnen steunen. Hij kan zich niet herinneren hoe hij zich na een dag op school voelde, maar na een dag op de boerderij voelt hij zich "moe, maar wel goed". Hij zou heel graag weer terug willen en denkt ook dat het anders zou gaan, omdat hij op een nieuwe school zou instromen. Het meisje van 17 vindt het lastig om de oudste op de boerderij te zijn

en heeft moeite met het leeftijdsverschil met de andere kinderen. Echter, ze geniet ontzettend van de paardenactiviteiten; wanneer ze paardrijdt heeft ze naar eigen zeggen "nergens last van, want paarden oordelen niet". Wegens pesten en zich niet begrepen voelen, kwam ze niet meer opdagen op school en heeft ze een aantal maanden thuis gezeten. Hier is ze weer enthousiast geworden voor onderwijs en heeft ze "weer een beter dag- en nachtritme". Ze zou graag meer onderwijs krijgen op een dag, op een hoger niveau en liever minder dagbesteding. Ze zou bij terugkeer naar school beter haar best doen en geeft aan dat alles begint bij de eigen motivatie. "De boerderij gaf mij de kans en ik heb hem gepakt".

"Innerlijke rust door de omgang met de dieren"

Meisje 12 jaar | **D'n Hoef**

De jongedame van 12 jaar die deze tekening heeft gemaakt, haalt veel zingeving uit de omgang met de dieren op de boerderij en waardeert de "innerlijke rust" die ze op de boerderij ervaart het allermeest. Ze komt hier al ongeveer een jaar en heeft veel last van boosheid. Wanneer dat opspelt, gaat ze graag naar de paarden toe om te bedaren. Op school is ze een aantal keer weggelopen, maar op de boerderij heeft ze dat nog maar één keer geprobeerd en ze is toen "op tijd tegengehouden". Op dit moment gaat ze drie dagen in de week naar de boerderij en twee dagen naar school en dat werkt goed. Haar favoriete bezigheden zijn het verzorgen van en knuffelen met de dieren, maar ook ravotten in het speelbos vindt ze erg fijn, omdat ze daar haar energie kwijt kan. Op dinsdag heeft ze één op één paardrijden en daar geniet ze van, omdat het haar "rustiger maakt", maar haar favoriete dier is toch wel "Shimmie de ezel" en hier heeft ze dan ook een tekening van gemaakt. Daarnaast vindt ze

het contact met leeftijdsgenoten erg fijn en heeft ze "veel vrienden gemaakt". Na een dag op school voelt ze zich "gestreter en drukker" dan na een dag op de boerderij; hier voelt ze zich "rustig en opgeladen". Hoewel ze de leermomenten niet altijd even leuk vindt, wilt ze uiteindelijk wel graag weer naar school. Ondanks dat ze eerst opstandig was tijdens leermomenten, gaat ze nu "steeds beter aan het werk". Door de omgang met de paarden is haar zelfvertrouwen wat gegroeid en ze zou "later graag met dieren willen werken" en daar werkt ze hard voor op de boerderij.

Behoeften vanuit ouders, docenten en zorgboeren

Ouders, docenten en zorgboeren hebben verschillende behoeften uitgesproken met betrekking tot zorg-onderwijs. (1) Ouders voelen zich door scholen en jeugdzorg onder druk gezet en zouden graag zien dat instanties beter naar hen en hun kinderen luisteren als het aankomt op het bepalen van het traject van het kind. Vervolgonderzoek zou zich moeten richten op de oorzaak dat kinderen thuis zitten, zoals de druk die kinderen ervaren op scholen. (2) Docenten brengen aan het licht dat scholen weinig verantwoordelijkheid nemen en vaak dit soort initiatieven niet willen financieren, ondanks de zorgplicht. De hamvraag voor zorgboeren is hoe ze kunnen samenwerken met het onderwijs zonder zichzelf volledig neer te zetten als vorm van onderwijs. (3) De onderzochte zorgboeren zouden graag zien dat financieringsstromen in beeld worden gebracht om het huidige zwaartepunt van de verantwoordelijkheid te vinden en daarnaast te belichten waar deze zou moeten liggen.

Zorgboeren lopen aan tegen het feit dat samenwerkingsverbanden vaak een smalle visie hebben m.b.t. onderwijs en zich verschuilen achter de financiering. Daarnaast vragen ze ouders en begeleiders meer open te staan voor het reflecteren op het eigen aandeel in het proces. Het pedagogisch klimaat is volgens hen van essentieel belang. Investeren in het pedagogisch team zou daarom wel eens het belangrijkste kunnen zijn, aangezien de mensen het zorg-onderwijs maken.

Colofon

© Februari 2020 | Wageningen University & Research

Deze brochure is geschreven door Lana Plug, masterstudente van Wageningen Universiteit, ter invulling van een onderzoeksstage. Aanvullende informatie is te vinden in het onderzoeksverslag 'Een graantje meepikken. Onderwijs op de boerderij: De ervaringen van kinderen in beeld'. De stage was onderdeel van het Wetenschapswinkelproject 'Ontwikkeling en professionalisering van onderwijs op de boerderij: leerarrangementen in het groen', zie: <https://www.wur.nl/nl/project/Ontwikkeling-en-professionalisering-van-onderwijs-op-de-boerderij-leerarrangementen-in-het-groen.htm>. Bij interesse in het onderzoeksverslag en voor eventuele vragen of opmerkingen kunt u contact opnemen met Lana Plug.

Tekst	Lana Plug lana.plugin@wur.nl Masterstudente van Wageningen University & Research
Project leider	Esther Veen esther.veen@wur.nl
Fotografie	Lana Plug en de kinderen
Vormgeving	Caroline Verhoeven Wageningen University & Research